

החלום והמסע אל הגשר - ובחזרה

גדולי החסידות לימדו אותנו שבנוסף לפן הנגלה הציבורי, הלאומי, שבתורה, יש בתורה פן קיומי ופסיכולוגי. הכלל הוא ייצוגו של הפרט. אם ליישם עיקרון זה לפרשתנו, הרי שמסעות ישראל המתוארות בה, משתקפות בנפש האנושית במסעות היחיד. מסעות האדם? ביטוי זה מעורר בי שתי אסוציאציות. האחת לדברי התנא יהודה בן תימא (אבות ה', כא) על "פרשות השנים": "בן חמש שנים למקרא... בן ארבעים לבינה... בן שבעים לשיבה..." השנייה לניסיונו של הפסיכולוג הנודע אָריק אָריקסון שניסה לשרטט את שלבי החיים. הצד השווה שבהם, שמדי פרשה ושלב, עומד האדם בפני משימה נוסף, ובפני האתגר לעלות לשלב חדש בהתפתחותו.

על אחד ממסעות האדם רוצה אני להתעכב כאן, בעזרת סיפור נושן וידוע. סיפר אותו ר' שמחה בונם מפשיסחה (קול מבשר ח"ב, 9), ולפניו ר' נחמן מברסלב (שיח שרפי קודש ח"א תקפ'): "סיפר רבינו (רבי נחמן מברסלב) ז"ל, פעם אחת חלם יהודי אחד שבעיר וינה, תחת הגשר במקום זה וזה, טמון אוצר. ונסע לשם, וחיפש עצות איך לחפור שם, כי ביום אינו יכול מחמת העוברים ושבים. בין כך, עבר שם איש חיל ששאל אותו: "מה אתה עומד וחושב?" חשב בדעתו שטוב שיספר לו חלומו, כדי שייסע בידו ויתחלקו יחדיו... ענה ואמר לו [איש החיל]: "אוי, מה אתה שם לב לחלומות, גם אני חלמתי שבמקום זה וזה אצל אדם זה וזה במחסנו נמצא אוצר, וכי אסע להווא?" השתומם היהודי כי הזכיר שמו ושם עירו. חזר לביתו, חפר במחסנו ומצא את האוצר. סיפורו של רבי נחמן מסתיים בהערה: "כעת יודע אני, האוצר היה אצלי, רק לדעת מהאוצר מוכרחים לנסוע לווינה".

ללא ספק מדבר הסיפור על המתח בין הבית לבין קסמיה של וינה (פראג – בניסוחו של ר' שמחה בונם, או, אם תרצו, המזרח הרחוק), השובים את האדם בהתבגרותו, אחרי הצבא, או אף בשלבים מאוחרים יותר בחייו. אלא שסיפור האוצר הוא הרבה יותר מזה. הוא סיפור על המאבק היהודי בין אותנטיות לבין התבוללות וטמיעה, הוא סיפור אנושי על הזהות העצמית.

בסיפור החסידי, ר' אייזיק (זה שמו של היהודי בסיפורו של ר' שמחה בונם) חוזר לביתו. האמנם תמיד הוא חוזר? הבה ונרשה לעצמנו "לשחק" עם סיום הסיפור. לר' אייזיק התרחש נס, הוא מצא את החייל שחלם את החלום שהשלים את חלומו, וחזר. דמויות טרגיות רבות לא חזרו. ר' מיכה יוסף, לא מצא את החייל, ואולי גם לא את הגשר. ר' לייבל ברונשטיין ומרת רוזה, מצאו אוצר, אך התברר שהיו בו מטבעות ותכשיטים מזויפים. היה זה אוצר שווא, וכדברי ירמיהו (ב, יג), הם "עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לְחַצֵּב לָהֶם בְּאֵרוֹת בְּשֶׁבֶרִים, אֲשֶׁר לֹא

יָכְלוּ הַמִּיִּים". רבים, כר' מאיר ור' גולדווין, הלכו שולל אחרי השפע והפיתויים של העולם. בדרך לגשר הם מצאו תשעה קבים של עושר אותם זיהו עם האוצר. מתוך כך לא פגשו את החייל, ולא הגיעו לאוצר שחיכה להם בביתם, ובתוכם רוחניות וקצת אהבה ואושר. עושר הם השיגו, אך פעמים רבות על חשבון החשוב והאמיתי בחיים, משפחתם למשל. אכן, יש והאדם נאבק על האמצעים ומצליח, אך שוכח את המטרה המרכזית בחייו. אמנם כן, היו רבים שכר' זיגמונד, שנשאר בוינה, הוקסמו על ידי המדע והתרבות וחוללו בהם מהפכות. עליהם לב הסיפור דווי שבעתיים. רק בחלקם הם חזרו לבית, לפעמים כאשר החיילים גרשו אותם מהגשר כי היו יהודים. אכן, זהו סיפורה של ההיסטוריה היהודית החדשה. העולם החרדי כמעט ולא עזב את ביתו, למרות החלום. העמדה הציונית והדתית היא עמדתם של אלו שיצאו מן הבית וחזרו אל האוצר שבתוכו, אך רצו גם לשנות אותו עם מה שהביאו מבחוץ. הם היו בעלי-התשובה שראו את וינה ופראג, ומתוך כך, הבינו את עצמם קצת יותר טוב ופעלו למען אחיהם.

סיפור נפלא, אך יש בו הנחה נסתרת: יש אוצר בבית, כדאי לחזור אליו. לא תמיד על האדם לחזור. הדרך הנגדית הייתה דרכו של אברהם, היוצא שלא על מנת לחזור. הוא שומע את הקול הא-להי: "לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ וְיִמְמוֹלְדָּתְךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ..." ומצווה את שליחו (בראשית כד, ח): "רַק אֶת בְּנֵי לֹא תֵשֶׁב שָׁמָּה". את הציווי הזה לא שמעו עמים רבים, ולא שומעים אותם רבים בדורנו, שבצורה זו או אחרת, רוצים לחזור אל האלילות של תרח אבי אברהם. אלא שהסיפור הוא גם סיפור אישי. סיפור האותנטיות, שאינה אלא חיפוש האדם את עצמו. ועל כך אולי כדאי לדון באפילוג, ב'סוף דבר'. ר' שמחה בונם הוסיף לסיפורו: "כל מי שנוסע לרבי צריך לדעת, כי על ידי נסיעתו זו, נודע לו כי האוצר טמון בביתו ממש, ואם צריך לחפש - יחפש בביתו עד מקום שידו מגעת... ויגעת ומצאת תאמין". זוהי קריאת האותנטיות. בעל ה"שפת אמת" (פ' ויגש), הוסיף הערה על בסיס הפסוק במשלי (כ, ה): "מִיָּם עֲמָקִים עֲצָה בָּלֵב אִישׁ - וְאִישׁ תְּבוּנָה יִדְלָנָה": "כי יש בכל אדם עצות די והותר... אולם צריך איש תבונות שידלנה מהעומק". אף האותנטיות זקוקה לעזרתו של רבי, מדריך, פסיכולוג, או מורה טוב.